

HOLLAND BAROQUE

TRANEN VAN BRABANT

Holland Baroque

met Hannah Morrison, Camille Allérat, Lucretia Starke,
Laura Lopes en Ludmila Schwartzwalder

MUSICI

Camille Allérat	sopraan
Hannah Morrison	sopraan
Lucretia Starke	sopraan
Ludmila Schwartzwalder	mezzosopraan
Laura Lopes	mezzosopraan

Viool

Judith Steenbrink	<i>muzikale leiding</i>
Chloe Prendergast	
Filip Rekieć	

Viola da gamba

Rodney Prada

Dulciaan en blokfluit

Carles Vallès Castelló	<i>(24 t/m 26 maart)</i>
Moni Fischaleck	<i>(29 maart t/m 7 april)</i>

Trombone

Matthijs van der Moolen
Susanna Defendi

Luit

Israel Golani	<i>(24 t/m 26 maart)</i>
Christoph Sommer	<i>(29 maart t/m 7 april)</i>

Orgel

Tineke Steenbrink	<i>muzikale leiding</i>
Emmanuel Frankenberg	

PROGRAMMA

Reconstructies door Judith en Tineke Steenbrink

Jesu Redemptor omnium
Gemert Graduale 17de-eeuw, genoteerd door Frans Jespers

Benedictus à Sancto Josepho (1642-1716)

De profundis clamamus ad te
Opus V nr 6, Antwerpen, 1678

Stabat Mater

Processionale, uitgegeven onder Benedictus à Sancto Josepho, Antwerpen 1711

Carl Rosier (1640-1725)

Intrada - Allemanda - Ballet
Antwerpsche Vrede-Vreught, Antwerpen 1679

O dulcissime Jesu
Cantiones sacræ 1667

Jan Baptist Verrijt (ca. 1600-1650)

Rogo te, dulcissime domine Iesu Christe
Flammæ divinæ, Antwerpen 1649

Gregoriaans

Media vita

Processionale, uitgegeven onder Benedictus à Sancto Josepho, Antwerpen 1711

Benedictus à Sancto Josepho

Triosonate 'mors et vita'
Opus VIII nr. 7 Amsterdam, 1698

Herman Hollanders (1595-ca. 1640)

O vos omnes
Parnassus Ecclesiasticus, Antwerpen 1631

Ecce Clamo

Parnassus Ecclesiasticus, Antwerpen 1631

Benedictus à Sancto Josepho

Missa pro defunctis: Requiem - Pie Jesu - Lux Aeterna
Opus VII nr 19, Antwerpen 1693

Tantum ergo

Opus IX nr. 11, Amsterdam 1699

Gregoriaans

Victimæ paschali laudes
Arnoldus ab Eynden Utrecht 1691

Benedictus à Sancto Josepho

Victimæ paschali laudes
Opus V nr 2, Antwerpen 1678

TRANEN VAN BRABANT

Door Judith en Tineke Steenbrink

Het zaallicht wordt misschien gedurende het concert gedimd. Daarom zal het wellicht lastig zijn deze toelichting tijdens het concert goed te kunnen lezen. U kunt zich nú inlezen of na afloop van het concert deze tekst nog inzien.

Van Passietijd naar Pasen

Muzikale tradities uit het barokke kloosterleven in Noord-Brabant komen tot leven in het concert *Tranen van Brabant*. "Onterecht wordt wel gedacht dat Nederland in de 17de-eeuw zonder Sweelinck een muzikaal moeras was; wij zijn juist geraakt door de eigenheid en zeggingskracht van een evengoed bijzonder, maar minder bekend repertoire."

Inspiratie uit het kloosterleven

Voor dit project onderzochten Tineke en Judith Steenbrink opnieuw het 17de-eeuwse geestelijke repertoire, voornamelijk uit Noord-Brabant. Dat was immers de plek waar kloosters nog, zij het in enclaves, konden bestaan. Na het eerste onderzoek, dat resulteerde in het programma *Brabant 1653*, gingen zij verder met het verzamelen van documenten. Tineke legde via antiquairs de hand op 38 liturgische muziekboeken uit de 17de en 18de eeuw, elk met gemiddeld tussen de 400 en 900 pagina's. Ze bestudeerde deze boeken, die de basis vormen voor *Tranen van Brabant*.

Passiemuziek zoals die in vrouwenkloosters en schuilkerken klonk

Veertig dagen vol litanieën, barok-gregoriaans, en lijdenswerken van Benedictus à Sancto Josepho en zijn katholieke tijdgenoten zoals Herman Hollanders en Carl Rosier. Er klinkt Brabantse muziek van Aswoensdag uit de Lijdenstijd tot Pasen, wanneer de opstanding van Christus met hoopvolle klanken uitbundig gevierd wordt.

In dit concert volgt na de Veertigdagentijd, ook wel Vastentijd genoemd, óók de muziek van de opstanding. De meeste gezangen zijn geschreven voor een bepaalde dag van het kerkelijk jaar. Zo hoort het *O Vos Omnes* van Herman Hollanders bij Witte Donderdag en is het *Victimae Pascali Laudes* voor Paaszondag geschreven.

Stabat Mater

Zo kleurt elk stuk naar de gebeurtenis waarvoor het geschreven is. Het *Stabat Mater* wordt beschreven als het meest bedroefde gregoriaanse gezang. Judith en Tineke vonden er een versie van terug in een processie-boekje, een gezangboekje voor dagelijks gebruik, uit 1711. Precies de pagina's van dat *Stabat Mater* zijn bruin en beduimeld door de vele aanraking van vingers, waar andere bladzijden in hetzelfde boekje nog onaangeraakt lijken. Deze versie moet dus ontelbare keren vanuit dit boekje gezongen zijn.

Het *Stabat Mater*, dat een van de beroemdste middeleeuws-Latijnse gedichten was, is altijd al zeer geliefd geweest. Tijdens het Concilie van Trente (1543-1563) besloot men het echter uit de liturgie te verwijderen, omdat het te profaan zou zijn. Het zou tot 1727 duren totdat het *Stabat Mater* weer officieel tot de katholieke misgezangen opgenomen werd, maar hier is dus een boekje uit 1711

waar het *Stabat Mater* wel in stond, en waar het zelfs veelvuldig gebruikt is. Een processie-boekje, ofwel Processionale, werd voor allerlei gelegenheden gebruikt, ook buiten de kerkdienst en kloostermuren. Het *Stabat Mater* is blijkbaar altijd in gebruik gebleven, daar kon geen Concilie verandering in brengen.

Theologische teksten

Motetten van Verrijt zoals het *Rogo te* en het *De Profundis clamamus ad te* van Benedictus à Sancto Josepho volgen geen vaste liturgische teksten zoals het Credo, een Introïtus of het Agnus Dei, maar hebben teksten gebaseerd op de theologische thema's van de Passietijd. Helaas zijn de tekstdichters van deze werken niet te achterhalen. Het kan zijn dat de componisten zelf de teksten geschreven hebben, wat de theologische kennis van bijvoorbeeld Benedictus à Sancto Josepho doet vermoeden. Opmerkelijk bij het *De profundis clamamus ad te* is dat de openingszin van dit motet verwijst naar de psalmtekst *Uit de diepte roep ik tot u, o Heer*. Benedictus à Sancto Josepho, of zijn tekstdichter, geeft daar echter een (typische) Brabantse draai aan: in plaats van, zoals in de Psalmtekst, de vraag tot God te richten, richt de vragende persoon zich tot Maria. Ook in de Lijdenstijd neemt Maria in het 17de-eeuwse Brabantse katholieke geloof een centrale plek in. Ook Jezus wordt via Maria aanbeden. Zij is de verbinder tussen de gewone gelovige en de Kerk.

Brabantse enclaves

Nederland ging in de 17de-eeuw door een historisch interessante, maar moeilijke periode. De onenigheden tussen katholieken en protestanten bereikten een hoogtepunt en er werden vele oorlogen gevoerd. Na het eind van de 80-jarige oorlog in 1648 werd in de gehele Republiek der Verenigde Nederlanden de openbare katholieke eredienst verboden. Het katholieke muzieklandschap vervaagde. In de oude kerken verdween de katholieke hoogmis nagenoeg en daarmee de traditie van de katholieke kerkmuziek, maar ook buiten de kerkdeuren werd het stiller. Den Bosch kende voorheen talrijke kerken en kloosters. De stad werd in de 16de eeuw niet voor niets 'cleyn Rome' genoemd. De reformatie had enorme gevolgen voor kloosterlingen. Zij werden gedwongen de steden te verlaten. Velen vonden hun toevlucht bij katholieke enclaves, zoals het Land van Ravenstein, de Rijksheerlijkheid Gemert of de Baronie van Boxmeer, waar de regels en wetgeving van de Republiek niet golden. De Brabantse bevolking hield zich ten tijde van de Republiek vast aan haar katholieke tradities. Op zondagochtend vond je tien protestanten in de dorpskerk en tweehonderd katholieken in een schuurkerk aan de rand van het dorp. Katholieke vieringen werden gedoogd.

Generatie op generatie

In de katholieke enclaves werden op kostscholen zangertjes, of zogenaamde koralen, geschoold tot zanger. Ze woonden in een huis van de kerk, volgden de Latijnse school en kregen muziekonderwijs. Zij leerden daar twee soorten gezangen: het gregoriaans en het vrome lied. Het waren die jongens die dagelijks de mis, en op zon- en feestdagen ook metten, vespers en het lof in kloosters meezongen.

Daarnaast schoten ook 'kwezelkens' te hulp. Deze 'geestelijke maagden', die overigens niet zoals zusters in een kloostergemeenschap leefden, leerden Latijn, het gregoriaans zingen en notenlezen. Daarnaast leerden sommigen ook de viool en het orgel bespelen. Frans Jespers (musicoloog): "Tijdens mijn eigen

onderzoek was ik verrast door de ontdekking dat de kerkkoren in de schuil- en schuurkerken, net als in de enclaves, al vanaf het derde kwart van de 17de-eeuw actief waren. Dit betekent dat veel van de huidige kerkkoren al ruim drie eeuwen onafgebroken bestaan, dikwijls zonder dat ze dat nu nog weten."

Vrouwenstemmen

In katholieke kerken en kloosters werden vrouwen- en mannenstemmen in koren niet gemengd. "Daar Vrouw -en Mannen Choor gehouden word in 't zingen; Moet noit het Mannen Choor in dat der Vrouwen dringen" (Graduale 1763 Amstelodammi T. Crajenschot). Dit voorschrift is in een aantal inleidingen van in Amsterdam gedrukte Graduales uit de 17de- en 18de-eeuw te lezen. Volgens Frans Jespers kunnen we ervan uit gaan dat er tóch meerstemmig werd gezongen. Zelfs in de Graduales (in principe éénstemmig) zijn namelijk meerstemmige zettingen van Latijnse gezangen te vinden. Waar de Protestanten, sommige stromingen tot op de dag van vandaag, bleven vasthouden aan het zingen van éénstemmige psalmen en gezangen, zongen de Katholieken graag meerstemmig, zowel thuis als in de kerk. We vinden de zangboekjes in twee maten: de grote exemplaren om op het koor in de kerk met meerdere zangers uit te zingen, het kleine formaat voor huiselijk gebruik. Deze koorboeken zijn terug te vinden in de archieven van de kloosters in Brabant en in Universiteitsbibliotheken van Tilburg en Utrecht.

In dit programma zijn wij uitgegaan van een bezetting van vrouwenkoor, zoals die bijvoorbeeld in kloosters van de Clarissen te Megen, de Karmelietessen in Boxmeer en de zusters van Maria Refugie in Uden hebben kunnen klinken.

Benedictus à Sancto Josepho

De centrale figuur tijdens dit concert is componist Benedictus à Sancto Josepho (geboren Benedictus Buns, 1642-1716). Hij was dé Brabantse organist, orgeladviseur en componist. Zijn omvangrijke oeuvre werd over heel Europa verspreid. In de necrologie van het Karmelietenklooster te Boxmeer wordt hij terecht 'Musicæ componista famosissimus' genoemd, een uiterst beroemd componist dus. Hij was als subprior verbonden aan dit klooster en vanuit deze functie heeft hij veel gereisd naar bijvoorbeeld Utrecht, Scheveningen en Antwerpen. Uit zijn omvangrijke oeuvre met voornamelijk geestelijke werken komt naar voren dat hij uitstekend op de hoogte was van het Europese muziekleven. Naast componeren heeft Benedictus à Sancto Josepho zich ook ingezet voor het behoud van het gregoriaans van zijn orde. In het Karmelietenklooster in Boxmeer is nog steeds een Processionale van zijn hand te vinden.

Graduale van Gemert

Het *Jesu Redemptor omnium* (componist onbekend) komt uit een katern, bestaande uit meerstemmige gezangen in handschrift, gevonden achterin een 17de-eeuwse Graduale Romanum uit Gemert. Het is in de 18de-eeuw waarschijnlijk eigendom van een organist in Gemert geweest en uiteindelijk in 1937 aan de franciscanen geschonken. Het boek is uniek omdat de oorspronkelijke gebruiker een aantal gregoriaanse gezangen heeft voorzien van gecijferde bas en verhogingen van leidtonen. Dit is een zeldzaam gegeven. De gecijfering toont dus aan dat het gregoriaans begeleid werd door harmonieën, naar alle waarschijnlijkheid op het orgel.

De Brabantse stijl

Tineke Steenbrink: "Terwijl we dit repertoire ontdekten, begonnen we de eigenheid van de Brabantse stijl te herkennen. Verrijt, Rosier, Hollanders en natuurlijk Benedictus à Sancto Josepho hebben een unieke manier om de tekst tot uitdrukking te brengen. Niet over-dramatisch of overdadig, maar wel sterk emotioneel. Het is een herkenbare stijl die erg expressief is. In alle motetten is dat te horen. Deze muziek kenmerkt zich door een pure devotie en tegelijkertijd een lichte speelsheid."

Nieuwe vondsten en inzichten

Na het creëren van het album *Brabant 1653* ging het onderzoek naar het Brabantse repertoire verder. Via veilingen en antiquairs verzamelden Judith en Tineke oude Brabantse kerkboeken en bestudeerden het gebruik ervan. Die verzameling is de basis geworden van nieuw onderzoek. Het is een collectie van Nederlandse/Brabantse Graduales, Antiphonales, Processionales en Vesperales. Verschillende boeken met gregoriaanse gezangen voor allerlei gelegenheden.

Daarin zien we een soort gregoriaans wat we barok-gregoriaans zijn gaan noemen. Het is geritmiseerd, bevat een twintigtal missen die alleen in de Nederlandse drukken voorkomen en beschrijvingen over het aanpassen van de Modi naar barokke toonsoorten.

Dit gregoriaans is door het Vaticaan aan het einde van de 19de eeuw weggevaagd. Het Vaticaan stelde een nieuwe Graduale samen, een Roomse uitgave, die verplicht gesteld werd en over de hele wereld aangeschaft diende te worden. Lokale tradities waren niet gewenst; eenheid in gregoriaans was het doel van Rome. Juist daarom zijn deze oude Graduales hoogst interessant, omdat ze de lokale Brabantse tradities laten zien. Aanvankelijk riepen de ontdekte/gevonden boeken veel vragen op. Wat was de functie van een Processionale of een Antiphonale, wat was het gebruik bij de bijvoorbeeld enorme hoeveelheid aan feesten en heiligen die in de boekjes staan? Gregoriaans als eenstemmig gezang met orgelbegeleiding in een barokke manier met harmonieën, trillers, cadensen, hoe heeft dat geklonken? En ook, hoe klinkt "het staat er niet, maar voeg maar steeds een kruisje toe"? Vooral de inleidingen over de Modi leiden tot veel vragen. In de inleiding worden aanbevelingen gedaan over de uitvoeringspraktijk, die in het boek niet zijn doorgevoerd. Zo beschrijft Benedictus à Sancto Josepho dat je het gregoriaans moet begeleiden met orgel, wat een barok-harmonisch systeem geeft, maar de melodie is nog middeleeuws. Hoe heeft hij dat opgelost?

De pakweg 40 Nederlandse boeken (Graduales) die Judith en Tineke hebben kunnen verzamelen en inzien, bevatten naast gregoriaans voor het kerkelijk jaar, ook altijd bijlagen, *Cantiones Sacrae* genaamd. "Zing vooral geen liedjes" staat er veelvuldig in de inleidingen van deze Graduales. Vervolgens bestaat een kwart uit liedjes. Kijkend naar de gebruikssporen, wordt ook meteen duidelijk dat men zich niet aan het gebod gehouden heeft: er moet juist veelvuldig uit deze *Cantiones Sacrae* gezongen zijn, vaak ook meerstemmig. Naast de liedjes met een sterke 'couleur locale' kun je aan de boeken zien dat vooral *Stabat Mater*, *Tantum Ergo*, *Te Deum laudamus* en de *Requiem* veel gezongen is.

Tot slot

Tineke Steenbrink: "*Tranen van Brabant* laat ons zien dat Brabant een eigen manier had van het uitvoeren van het barokke gregoriaans. Benedictus à Sancto Josepho heeft daar een centrale rol in gespeeld. Het in kaart brengen van je eigen muzikale landschap is ontzettend spannend. Judith en ik zijn opgegroeid in Oeffelt, vlakbij Boxmeer. In Nederland denken we onterecht dat er behalve Sweelinck een muzikaal moeras was in de 17de-eeuw. Wij zijn geraakt door de eigenheid en zeggingskracht van dit repertoire."

Judith Steenbrink: "Na het eerste programma rondom de Brabantse componisten *Brabant 1653* zien we dat ook dit nog niet eerder gespeeld repertoire wederom van zeer hoog niveau is. De rijkheid van de partituur van bijvoorbeeld de *Missa pro defunctis* geeft aan dat er een enorme muzikale bedrijvigheid was. Zowel vocaal als instrumentaal. Een ware muzikale ontdekking."

LIEDTEKSTEN

Gemert Graduale - Jesu Redemptor omnium

Jesu Redemptor omnium, Jezus, verlosser van allen,
Ab omni labe quæso -Ik smeek u- bevrijd ons van alle smet van
    criminum, onze fouten
Tuo nos lava sanguine. Door uw bloed.
Consortes nos fac tuæ gloriæ. Maak ons deelgenoten van uw glorie.
Eleva cor nostrum, Domine, Verhef ons hart, o Heer,
Domine Jesu, in cælum, in cælum. Heer Jezus, naar de hemel, naar de hemel
Ave lesu! Rex gloriæ, Gegroet Jezus, koning van de glorie,
Pretium redemptionis nostræ. Prijs van onze verlossing.

Jesum omnes agnoscite, Erken allen Jezus
    Latentem sub amoris Die schuilgaat onder de deken van de
    tegmine. liefde.
Jesum omnes agnoscite, Erken allen Jezus
    Latentem sub amoris Die schuilgaat onder de deken van de
    tegmine. liefde.
Oculos revela, Domine, Open onze ogen, Heer,
    Domine lesu, fidelis Heer Jezus, de ogen van onze gelovige
    animæ, ziel,
Ut vultum tuum quærere Dat zij leert uw gelaat te zoeken
    Discat et quærendo En door te zoeken in liefde te
    inardescere. ontvlammen.

Gloria tibi Domine, Eer zij u, Heer,
Qui puer genitus de virgine. die als kind werd geboren uit de Maagd
Gloria tibi Domine. Eer zij U, Heer,
Vivis et regnas sine fine, Gij leeft en heerst zonder einde
Domine lesu tua dulcedine Heer Jezus, leid ons door uw zoetheid
Duc nos per statum gratiæ Langs de weg van genade
Ad æterna regna tuæ gloriæ. Naar het eeuwige rijk van uw glorie.

Benedictus à Sancto Josepho - De profundis clamamus ad te

De profundis clamamus ad te, Uit de diepten roepen we tot U,
    Maria Maria.
    Qui in hujus sæculi Wij die dobberen in de stroom van deze
    profluvio, tijd,
Inter procellas et tempestates, Geworpen tussen storm en noodweer,
Inter ventos tentationum et Tussen winden van verleiding en kliffen
    scopulos tribulationum van tegenspoed,
lactati fluctuamus ad te maria Roepen U, Maria,
    clamamus toe
Ut in te et per te in veniret reus Dat de aangeklaagde vergiffenis vindt bij
    veniam U en door U,
Afflictus consolationem En de bedroefde troost.
O Maria tu vere stella maris es O Maria, U bent werkelijk de ster der zee.
Illumine nos O Maria Verlicht ons, o Maria,

Urbs refugii recipe nos	O Maria	Ontvang ons als een vrijstad, o Maria,
portus naufragatum,		haven van de schipbreukelingen,
solatium omnium in te		Help ons, troost van allen die op U hopen,
sperantium adjuva nos, recipe		ontvang
	nos	ons
O Maria, recipe nos, O Maria		O Maria, ontvang ons, o Maria.
O felix sidus sentibus in regione		Oh, gelukkige ster voor hen die de
et in umbra		nabijheid en de schaduw van de dood
mortis		ervaren.
Tu sidus, tu stella es Maria		U bent de glorie, U bent de ster, Maria, die
illuminans nos,		ons verlicht,
Tu civas, tu portus es Maria		U bent een medeburger, U bent een
recipiens nos		haven, Maria, die ons ontvangt
Ut cum Maria vivamus,		opdat wij met Maria mogen leven, mogen
regnemus,		heersen,
laudemus Iesum filium ejus		haar zoon Jezus mogen eren,
dominum nostrum.		onze Heer.

Benedictus à Sancto Josepho – Stabat Mater

Stabat mater dolorosa	De diepbedroefde Moeder
iuxta crucem lacrymosa,	Stond wenend bij het kruis
Dum pendebat Filius.	Terwijl haar Zoon daar hing.
Cuius animam gementem	Haar klagende ziel,
Contristatam et dolentem	Medelijdend en vol smart,
Pertransivit gladius.	Werd als door een zwaard doorstoken
O quam tristis et afflicta	O hoe bedroefd en aangedaan
Fuit illa benedicta	Was die gezegende
Mater unigeniti	Moeder van de Enig-geborene!
Quae mærebat et dolebat.	Die rouwde en treurde,
Et tremebat, cum videbat	En beefde terwijl zij zag
Nati pœnas incliti.	De foltering van haar glorieuze zoon
Quis est homo qui non fleret,	Welk mens zou niet huilen
Christi Matrem si videret	Bij het zien van Christus' Moeder
In tanto supplicio?	In zo'n marteling?
Quis non posset contristari,	Wie zou niet mede lijden
Piam Matrem	Bij het aanschouwen van de vrome
contemplari	Moeder
Dolentem cum Filio?	Lijdend samen met haar Zoon?
Pro peccatis suae gentis	Voor de zonden van zijn volk
Vidit Iesum in tormentis	Zag zij Jesus bij de foltingen
Et flagellis subditum.	En een geseling ondergaan
Vidit suum dulcem natum	Zag zij haar geliefde zoon
Morientem desolatum	Sterven in eenzaamheid
Dum emisit Spiritum.	Toen hij de geest gaf

Eia Mater fons amoris, Ach Moeder, bron van liefde
Me sentire vim doloris Laat mij de kracht van het verdriet voelen
Fac ut tecum lugeam. Opdat ik met U treuren kan
Fac ut ardeat cor meum Maak dat mijn hart gaat branden
In amando Christum Deum, Bij het houden van Christus de Heer,
Ut sibi complaceam. Opdat ik Hem behage

Sancta mater istud agas, Heilige Moeder, zorg ervoor,
Crucifixi fige plagas Grif de wonden van de gekruisigde
Cordi meo valide. Diep in mijn hart
Tui nati vulnerati Van uw gewonde zoon
Tam dignati pro me Die zich verwaardigde zo voor mij te
pati, lijden,
Pœnas mecum divide. Deel met mij zijn pijnen

Fac me vere tecum flere, Laat mij oprecht met u wenen
Crucifixo condolere, De gekruisigde beklagen
Donec ego vixero. Zolang ik leef
Iuxta crucem tecum stare Met U bij het kruis staan
Te libenter sociare En gretig te delen
In planctu desidero. In uw klagen wil ik

Virgo virginum præclara, Uitverkoren Maagd der Maagden
Mihi iam non sis amara, Moge U voor mij niet meer verbitterd zijn
Fac me tecum plangere. Laat mij met U klagen
Fac ut portem Christi mortem, Laat mij dragen Christus dood
Passionis eius sortem En het lot van zijn lijden
Et plagas recolere. En zijn wonden gedenken

Fac me plagis vulnerari, Laat zijn wonden mij wonden
Cruce hac inebriari Het kruis mij in een roes brengen
Ob amorem Filii, Wegens liefde voor de Zoon
Inflammatum et accensum, In vlam gezet en aangestoken,
Per te virgo sim Door U, Maagd, moge ik verdedigd
defensus worden
In die iudicii. Op de dag des oordeels

Fac me cruce custodiri, Laat het kruis mij beschermen
Morte Christi præmuniri, Christus' dood mij wapenen
Confoveri gratia. En mij met Genade vervullen
Quando corpus morietur Als mijn lichaam sterft
Fac ut animæ donetur Maak dat mijn ziel gegeven wordt
Paradisi gloria. De glorie van het Paradijs!
Amen. Amen.

Carl Rosier – O Dulcissime Jesu

O! dulcissime Jesu, O allerzoetste Jezus,
Rogo per nativitatem tuam, Ik vraag U bij uw geboorte,
Rogo per dulce nomen tuum, Ik vraag U bij uw zoete naam,
Rogo per multitudinem Ik vraag U bij de grote hoeveelheid van
miserationum tuarum uw daden van mededogen
Ut nos ab omni malo conservare Dat U zich waard acht om ons te redden
digneris. van alle kwaad.

Rogo per amaram passionem Ik vraag U bij uw bittere
tuam, lijdensweg,
Rogo per sanctas plagas tuas, Ik vraag U bij uw heilige wonden
Rogo per sanguinem tuum Ik vraag U bij uw kostbaar
pretiosum bloed
Ut nos ab omni peccato Dat U zich waard acht om ons te redden
conservare digneris. van alle kwaad.

Rogo per mortem tuam, Ik vraag U bij uw dood,
Rogo per sepulturam tuam, Ik vraag U bij uw begrafenis
Rogo per sanctum Ik vraag U bij uw heilige
resurrectionem tuam wederopstanding
Ut nos ab umbra mortis Dat U zich waard acht om ons te redden
conservare digneris. van alle kwaad.

Et nos unanimes rogamus, En wij vragen eensgezind,
Ut post hanc vitam æterna perfrui Dat wij na dit leven kunnen genieten van
possimus het eeuwig leven
Et ibi te amemus En laten wij U daar liefhebben en niet
nec cessemus stoppen met u eer te bewijzen tot in
te laudare in æternum. eeuwigheid.

Jan Baptist Verrijt – Rogo te

Rogo te, dulcissime Domine Iesu Ik smeeek u, liefste Heer Jezus
Christe, Christus,
ut ab omnibus periculis animæ et dat gij U verwaardigd ons,
corporis, uw dienaren,
pro tua pietate et misericordia nu en altijd te bevrijden van alle gevaren
tua, voor ziel en lichaam,
nos famulos tuos nunc et semper Door uw liefde en
liberare digneris. medelijden.

Benedictus à Sancto Josepho – Media Vita

Media vita in morte sumus. Temidden van het leven zijn wij in de dood.
Quem quærimus adiutorem, nisi te, Domine, Heer,
Qui pro peccatis nostris juste irasceris? Die door onze zonden met recht boos wordt?

Sancte Deus, sancte fortis, Heilige God, heilig, sterk,
Sancte et misericors Salvator, Heilige redder vol medeleven,
Amaræ morti ne tradas nos. Lever ons niet uit aan de bittere dood.

Ne proicias in tempore senectutis, Laat ons niet vallen tijdens onze ouderdom,
Cum defecerit virtus nostra, Wanneer onze kracht inmiddels zal zijn verflauwd,
Ne dereliquas nos, Domine Verlaat ons niet, Heilige
Sancte Heer.

Herman Hollanders – O Vos Omnes

O vos omnes, qui transitis per viam, Attendite et videte, langs de wegen,
Si est dolor similis sicut dolor meus. Let op en zie of er een lijden zoals mijn lijden is.
Attendite, universi populi, Let op, al u volkeren,
Et videte dolorem meum. En zie mijn lijden.

Herman Hollanders – Ecce Clamo

Ecce clamo et non exaudis me. Zie, ik huil, en je hoort me niet.
Dolore crucior, et non consolaris me. Ik word gekweld door pijn en jij troost me niet
Quid dicam, aut quid faciam miser ego, tanto destitutus solatio, Wat zal ik zeggen, of wat zal ik doen, ellendige man, zo verstoken van troost?
Proiectus sum a facie oculorum tuorum. Ik werd uit het gezicht van je ogen gegooid.
Heu me, de quanto bono in quantum malum incidi, Helaas voor mij, van hoeveel goeds ben ik gevallen in hoeveel kwaad
Sed tu, Jesu, per temet ipsum Maar U, Jezus, sta op door uw eigen angst, om mij te helpen,
Et dic animæ meae salus tua ego sum. En zeg tegen mijn ziel: Ik ben je redding.

Benedictus à Sancto Josepho - Missa pro defunctis

REQUIEM

Requiem aeternam dona eis Geef hun eeuwige rust,
Domine, O Heer
et lux perpetua luceat eis. En laat het eeuwig licht op hen schijnen
Te decet hymnus, Deus in U komt een lofzang toe, O God op de
Sion, Zion,
et tibi reddetur votum in Een gelofte zal U betaald worden in
Jerusalem. Jeruzalem
Exaudi orationem meam, Verhoor mijn gebed
ad te omnis caro veniet. Alle vlees zal voor U komen.

PIE JESU

Pie Jesu Domine, Goede Heer Jezus:
Dona eis requiem. Geef hun rust.

LUX AETERNA

Lux aeterna luceat eis, Laat het eeuwig licht op hen schijnen, O
Domine: Heer
cum sanctis tuis in aeternum, quia voor eeuwig bij uw heiligen, omdat Gij
pius es. liefdevol zijt.
Requiem aeternam dona eis, Schenk hun eeuwige rust,
Domine: O Heer;
et lux perpetua luceat eis. en laat het eeuwig licht op hen schijnen.
Cum sanctis tuis in aeternum: voor eeuwig bij uw heiligen,
quia pius es. omdat Gij liefdevol zijt.

Benedictus à Sancto Josepho – Tantum Ergo

Tantum ergo Sacramentum Laten wij dan, diep gebogen,
Veneremur cernui: Vereren dit zo grote Sacrament:
Et antiquum documentum Moge het oude Testament wijken
Novo cedat ritui. Voor de nieuwe aanpak van godsdienst.
Præstet fides supplementum Moge het geloof steun bieden
Sensuum defectui. Aan de tekortkoming van de zintuigen.
Genitori, Genitoque Aan de Vader, aan de Zoon ook
Laus et jubilatio, Moge lof en gejubel zijn,
Salus, honor, virtus quoque Heil, eer, tevens kracht
Sit et benedictio. En zegening.
Procedenti ab utroque Voor Hem die voortkomt uit Hen beiden,
Compar sit laudatio. Moge gelijke lof zijn.
Amen. Amen.

Gregoriaans - Victimæ paschali laudes

Victimæ paschali laudes immolent Christiani.	Laten de christenen aan het Paaslam huldezangen wijden.
Agnus redemit oves: Christus innocens Patri reconciliavit peccatores.	Het Lam heeft nu de schapen vrijgekocht; en Christus, die zonder zonden was, heeft de zondaars met de Vader weer verzoend.
Mors et vita duello conflixere mirando: dux vitæ mortuus regnat vivus.	Dood en leven streden een wondere strijd; de vorst des levens, die gestorven was, heerst nu in onvergankelijkheid.
Dic nobis, Maria, quid vidisti in via?	Zeg ons, Maria, wat hebt gij op uw weg gezien?
Sepulcrum Christi viventis: et gloriam vidi resurgentis. Angelicos testes, sudarium et vestes.	Ik zag het graf van de levende Christus en de heerlijkheid van de Verrezenen; zijn engelen zag ik als getuigen en ook de zweetdoek en het grafkleed.
Surrexit Christus spes mea: praecedet suos in Galilaeam.	Christus, mijn hoop, is verrezen! Hij zal de zijnen voorgaan naar Galilea.
Scimus Christum surrexisse a mortuis vere: tu nobis, victor Rex, miserere.	Nu weten wij, dat Christus uit de doden is verrezen. Gij, overwinnaar Koning, ontferm u over ons.
Amen. Alleluja.	Amen. Alleluja.

BIOGRAFIEËN

Camille Allérat

Camille ontdekte muziek op vierjarige leeftijd. Vervolgens zong ze 15 jaar in kinderkoren voordat ze een professionele zangcarrière begon. In 2019 behaalde ze haar masterdiploma aan de HEM in Genève.

Met haar interesse in verschillend repertoire was ze als soliste te horen in de grote werken uit het oratorium repertoire (Verdi's Requiem, Mozarts Grote Mis in C, Handels Dixit Dominus, Pergolesi's Stabat Mater...) maar ook in meer intieme en moderne composities, zoals de wereldpremière van het werk *De l'infinito* (G. Cresta) voor 6 stemmen en elektronica tijdens de Biennale van Venetië in 2019.

Haar affiniteit met polyfonische muziek en haar liefde voor samen zingen leidde tot samenwerkingen met vele prestigieuze koren, zoals Pygmalion, Spirito of de koren van het Opéra de Lyon, maar ook aan de creatie van jonge ensembles, waaronder Les Argonautes, waarmee ze onlangs de rol van Dido in Purcell's *Dido and Aeneas* opnam. Camille creëerde ook haar eigen trio, *La Néréide*, met Julie Roset en Ana Vieira Leite, waarmee ze in de zomer van 2023 een album rond Luzzaschi's madrigalen zal uitbrengen.

Ludmila Schwartzwalder

Ludmila Schwartzwalder is een Franse mezzosopraan die in 2021 is afgestudeerd met een masterdiploma van HEMU, Lausanne, Zwitserland.). Ze zingt regelmatig bij Ensemble Diaphane, Cappella Amsterdam en Ensemble Vocal de Lausanne.

Als soliste zingt zij veel oratoria (zoals Bachs Matthäus Passion, Orchestra of the Eighteenth Century en Magnificat, NKO), evenals hedendaagse muziek, waaronder premières (Alvarado's *Karukinka* (IRCAM), Landy's *Quatre mélodies d'après Aya Mansour*). Ze was ook finaliste en prijswinnaar van twee internationale zangwedstrijden in Franse kunstliederen.

Op het podium, bij de Opéra de Lausanne, vertolkte ze Maryse (*Dédé, Christiné*), Dorabella (*Così fan tutte*, coproductie met Opéra de Fribourg en HEMU), Oberto (*Alcina*, Haendel, Diego Fasolis en Stefano Poda). Ze speelt de titelrol van *Le chat botté* (Crausaz, wereldpremière) bij Opéra des Champs.

Dit seizoen zingt ze in Stravinsky's *Svadebka*, in Bach's *Magnificat* en zal ze *Cidippe* vertolken in Desmarest's *Vénus et Adonis* (Kultursommer Rheinland-Pfalz).

Hannah Morrison

Hannah Morrison, een IJslands-Schotse sopraan, heeft zang- en pianoles gevolgd aan het Conservatorium van Maastricht, vervolgens aan de Hochschule für Musik in Keulen en heeft een master in Music Performance behaald aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen.

Haar werk, dat zich richt op concerten en oratoria, heeft haar naar heel Europa gebracht, maar ook naar Noord-Amerika en Japan, waar ze optrad onder leiding van Sir John Eliot Gardiner, Masaaki Suzuki, Philippe Herreweghe, Paul Agnew, Herbert Blomstedt, Christophe Rousset, Václav Luks en Peter Dijkstra. Hannah's repertoire is breed: van muziek uit de Renaissance en Barok - zoals werken van Monteverdi, Gesualdo en J.S. Bach - tot de Klassieke periode met werken van J. Haydn, W.A. Mozart, F. Mendelssohn en Schumann. Naast haar concertactiviteiten wijdt Hannah ook veel tijd aan het Lied.

Lucretia Starke

Lucretia Starke (2001) komt uit Suriname. Lucretia begon haar muzikale opleiding toen zij negen jaar oud was op de Kathedrale Koorschool Suriname. Daar is haar passie voor klassieke muziek begonnen.

Drie jaar geleden kreeg Lucretia de kans om naar Nederland te komen. Hier begon zij haar studie op de School voor Jong Talent. Daar ontdekte zij haar liefde voor barokmuziek. Op de school voor Jong Talent kreeg zij les van Irene Verburg en Carina Vinke. Zij studeert nu Oude muziek aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Lucretia is daarnaast lid van het Nationaal Gemengd Jeugdkoor. Zij heeft masterclasses gevolgd bij Emma Kirkby, Michael Chance en Andrea Scholl. In mei 2022 reisde Lucretia met Holland Baroque naar Suriname om daar samen met de kinderen van de Kathedrale Koorschool een aantal concerten te geven.

Laura Lopes

Laura Lopes is een Portugese mezzosopraan. Laura studeerde Koorleiding/ Muziekpedagogie in Lissabon, voordat ze naar Nederland verhuisde om Oude Muziek zang te studeren aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag.

Later voltooide ze haar postdoctorale studie Kunstbeleid en Beheer aan het Birkbeck College - University of London en is sinds 2020 coördinator van Tenso Network Europe - het Europese netwerk voor professionele kamerkoren.

Als soliste specialiseerde zij zich in het vroege barokke Italiaanse repertoire, en is vooral actief als freelance solist-ensemble en koorzanger.

Recente optredens zijn onder andere een tournee met de 23e EEEmerging+ Ambronay Academy en een tournee met het European Hanse Ensemble, naast regelmatige optredens en opnames als lid van Cappella Amsterdam, waarmee ze solo zong in Bachs Magnificat met het Nederlands Kamerorkest in de Philharmonie van Haarlem, de Grote Kerk van Alkmaar en het Concertgebouw in januari 2023.

Holland Baroque

Holland Baroque is een eigenzinnig orkest dat op haar instrumenten durft te zingen, dansen, huilen en te lachen. Dit alles vanuit traditie, vernieuwing, verrassing en een vleugje entertainment.

Holland Baroque werkt sinds haar oprichting in 2006 samen met vele solisten, componisten, koren en theatermakers. Ontmoetingen met muzikale gasten mondden regelmatig uit in warme vriendschappen en ontsloten nieuwe klankwerelden. Zo liet de soepele vermenging van de fluweelzachte toon van Eric Vloeimans met de cornetto horen dat barok een geluid van nu is. Samen met deze trompetfluisteraar ontving Holland Baroque dan ook een Edison voor het album *Carrousel*.

De tournees met pianovirtuoos Leszek Mozdzer lieten zien dat ook in een barokorkest een partituur voortdurend kan veranderen wanneer de componist zich al improviserend tussen de musici bevindt. Ook cellist Giovanni Sollima componeerde een aantal stukken voor Holland Baroque. Napolitaanser had hij niet kunnen schrijven. Wederom een eerbetoon aan vroeger en tegelijkertijd zo fris als een hoentje.

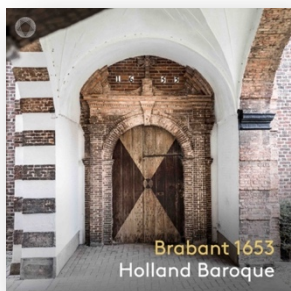
Wu Wei is wereldwijd een van de belangrijkste sheng-spelers van dit moment. Net als Holland Baroque is hij tegelijkertijd klankvernieuwer als hoeder van oude tradities. Soms zijdezacht en dan weer weergaloos energiek brengt hij met Holland Baroque klanken uit het barokke Europa en het oude China een ode aan de barok van nu. Het muzikale treffen tussen Wu Wei en Holland Baroque resulteerde in de cd *Silk Baroque* bij het gerenommeerde label Pentatone.

Holland Baroque werd Reinbert de Leeuws boezemvriend tijdens de gezamenlijke zoektocht naar zijn waarheid van Bachs Matthäus Passion. Zowel de documentaire als de integrale registratie die Cherry Duyns daarvan maakte draaiden maandenlang in de bioscopen. Bach in de cinema: een unicum.

NAGENIETEN?

Winkel

Na afloop van het concert worden er cd's verkocht. Koop hier het nieuwe album Bachs Königin of een van onze andere albums - of bestel online via www.hollandbaroque.com/winkel

Na afloop van het concert is tevens het album Brabant 1653 te koop met stukken uit dit programma.

Vriend worden van Holland Baroque?

Dat kan al vanaf 50 euro per jaar. We kunnen uw steun goed gebruiken. Door vriend of donateur te worden, ondersteunt u niet alleen in financiële zin alle prachtige, gedurfde, innovatieve en educatieve projecten, maar u steunt ons óók in persoonlijk opzicht. Het draagvlak dat u samen met anderen vormt is belangrijk voor ons bestaansrecht. Wij hebben een ANBI-status, hetgeen u fiscaal voordeel kan opleveren. www.hollandbaroque.com

Nieuwsbrief

Wilt u op de hoogte blijven, schrijf u dan na afloop in voor onze maandelijkse nieuwsbrief en ontvang ons demo-album.

Dit concert wordt mede mogelijk gemaakt door een bijdrage van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en mede mogelijk gemaakt door de vrienden van Holland Baroque